

Asia: Asia VN/25733/2021

Suomen digitaalinen kompassi, 2. luonnos

Kansallinen digikompassi kokonaisuutena

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) on pyytänyt 1.9.2022 lausuntoa Suomen digitaalisesta kompassista, jonka tarkoituksena on koota digitalisaation ja datatalouden kansallinen kokonaiskuva ja asettaa tavoitteet kohti vuotta 2030. Digikompassi toimii työkaluna digitalisaatiokehityksen johtamisessa ja ohjaamisessa. HVK kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta.

Kansallinen digikompassi kokonaisuutena

Digikompassi on hyvä ja kattava selvitys Suomen digitalisaatiokehityksestä ja tarpeellinen työkalu suuntaamaan kansallisia kehitystoimenpiteitä kohti tavoitetta. Kompassin tavoitteet vaikuttavat perustelluilta ja toteutuessaan veisivät kansallista digitalisaatiota eteenpäin oikeassa suhteessa toimintaympäristön muutokseen.

Itse tekstissä on jonkin verran toistoa ja asioita kuvataan varsin monisanaisesti. Sanallista ilmaisua voisi hieman tehostaa ja tekstin painopistettä siirtää tilanteen kuvaamisesta enemmän toimenpiteisiin ja tavoitteisiin. Kokonaisuuden johtaminen edellyttää vahvaa tietojohdamista, joka voisi näkyä tekstissä vahvemmin.

”Digikompassin toteuttaminen lisää yhteiskunnan digi-, järjestelmä-, tieto- ja energiariippuvuutta. Tavoitteissa tulisi kattavammin huomioida näiden ja muiden merkitsevien näkökulmien toimintavarmuuden (vika- ja häiriö/häirintäsietoisuus) ja laadukkuuden varmistaminen.”
(<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=03e2914d-c51b-4534-9785-2a5f84861c05>)

Luvun ”Turvallisuus haastetaan uusilla tavoilla digitaalisessa ympäristössä” sivun 13 alkuun on koottu laatikkoon digitalisaation ja digitaalisen ympäristön uhka- ja turvallisuuskäsitteitä. Laatikon neljännessä kohdassa todetaan, että ”Digitaaliset toimintatavat vahvistavat yhteiskunnan selviämistä poikkeusoloissa. Koronapandemiasta selvisivät parhaiten digitalisoituneet maat.” Digitaaliset toimintatavat varmasti vahvistavat yhteiskunnan selviämistä sellaisissa poikkeusoloissa ja laajoissa häiriötilanteissa, joissa on tarjolla sähköä. Laajassa ja pitkäkestoisessa sähköhäiriötilanteessa, johon mahdollisesti yhdistyy vielä varavirtalaitteissa ja -järjestelmissä tarvittavien polttonesteiden ja muiden energialähteiden saatavuus- ja logistiset ongelmat, digitalisaatio ei välttämättä ole se yhteiskunnan ominaisuus, joka kannattelee kriittisiä toimintoja häiriötilanteen yli. Selonteossa olisi hyvä tarkastella digitalisoituneen yhteiskunnan uhka- ja riskitekijöitä koko kansallisen riskiarvion aiheiden kannalta.

Valtioiden kybervaikuttaminen on ollut tietoverkoissa arkipäivää jo ennen Venäjän hyökkäyssotaa. Sivulla 12 hyökkäyssodan sijaan voisi todeta, että uhkakenttä on laajentunut ja laajentuu edelleen huomattavasti globaalin digitalisaation myötä. Verkkoon kytketään koko ajan enemmän laitteita, jolloin hyökkäyspinta-ala ja sen kautta myös digitaaliseen turvallisuuteen liittyvät uhat kasvavat merkittävästi. Samassa osiossa voisi myös nostaa haasteeksi digitalisaation myötä kasvavat keskinäisriippuvaisuudet ja pitkät toimitusketjut.

Kompassissa puhutaan digiturvallisuudesta, kyberturvallisuudesta ja tietoturvallisuudesta usein samana asiana. VM:n periaatepäätöksessä julkisen hallinnon digitaalisesta turvallisuudesta (4/2020) todetaan, että digitaalisen turvallisuuden viitekehykseen sisältyy riskienhallintaan, toiminnan jatkuvuudenhallintaan ja varautumiseen sekä kyberturvallisuuteen, tietoturvallisuuteen ja tietosuojaan liittyviä asioita. Selvyyden vuoksi digikompassissa voisi myös käyttää digitaalinen turvallisuus -termiä.

Digitalisaatio, datatalous, kyberturvallisuus, digitaidot ja medialukutaito: 9.9. järjestetyssä LVM:n digitoimiston selontekoa käsittelevässä virtuaaliaamukahvitilaisuudessa kommentoitiin, että digitalisaatio on datatalouden yläkäsite tai ainakin että ne ovat erillisiä käsitteitä ja ne pitäisi siten käsitellä sellaisina. Selonteon luvussa 4 mainitaan myös ohimennen kansallisen resilienssin vahvistaminen ja sen osana medialukutaito. Mainitaan myös digitaidot ja kyberturvallisuus. Medialukutaito ja sen kautta/avulla saavutettava kansallinen kyky vastustaa informaatiovaikuttamista ansaitsisi oman kap-paleensa, mutta nykymuotoiseen selontekoon se ei oikein istuisi, koska nykyversiosta puuttuu jatkuvuuden- ja häiriönhallinnan näkökulma kokonaan. Selonteosta voisi kenties viitata johonkin toiseen lähteeseen, jossa on käsitelty medialukutaidon merkitystä kansallisen puolustuksen kannalta.

Osaaminen

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Osaamisen tavoitteen 2 ”Digitaaliset perustaidot ovat maailman huippua ja ne vievät eteenpäin kestävästä yhteiskunnallisesta kehityksestä” avaintulos ”Kansalaisten valmiudet toimia digimaailmassa, sis.

medialukutaito ja datalukutaito, ovat parantuneet" on tavoitteena laimea ja huonosti mitattava. Hyvä digitaalinen lukutaito toimii suojana informaatiovaikuttamista vastaan, joten sen merkitystä voisi korostaa muotoilemalla avaintuloksen hieman kunnianhimoisemmin.

Osaamista käsittelevässä luvussa mainitaan ICT-osaajat, huippuosaajat ja soveltava osaaminen. Olisi hyvä avata, mitä tarkoitetaan ICT-osaajilla. Viitataan pelkästään ohjelmoijiin, ohjelmistoarkkitehteihin ja -suunnittelijoihin, vai myös palvelumuotoilijoihin, projektipäälliköihin, prosessikehittäjiin, markkinoinnin asiantuntijoihin, teknisen tieto- ja viestintäteknologian sekä teknisen ja/tai hallinnollisen tietoturvan osaajiin. Ilmauksen "huippuosaaja" voisi korvata erityisasiantuntijalla tai erikoisalan syväosaajalla. Nyt tekstistä saa sen kuvan, että vain ohjelmoijat, ohjelmistoarkkitehdit ja -suunnittelijat ovat huippuosaajia ja muut soveltavia osaajia. Nämä soveltajatkin saattavat olla huippuosaajia omassa erikoisalassaan eli soveltamisessa.

Digitaalinen infrastruktuuri

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Sivulla 31 todetaan, että "Tärkeä elementti tietoturvaa ja tietosuojaa rakennettaessa ovat käyttäjien identifiointi ja tunnistaminen sekä roolia vastaavat osaamiset ja pätevydet." Identifiointi on synonyymi tunnistamiselle. Pitäisikö tässä lukea "tunnistaminen ja todentaminen"?

Yritysten digitalisaatio

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Yritysten digitalisaatio-osuudessa viitataan vaikeuksiin löytää pätevää teknistä henkilökuntaa. Kaikkiin taustalla oleviin tunnistettuihin ongelmiin ei oteta kantaa: kielitaidon puute on usein syynä siihen, että pk-yritykseen ei palkata vieraskielistä työntekijää. Kielitaidon puute ei ole tekninen tai digitalisaatio-ongelma. Osaamisosuudessa viitataan tarpeeseen kehittää koulutusjärjestelmää siten, että jatkuva oppiminen on mahdollista, mutta siinä ei mainita kansainvälisyyskasvatusta tai Suomen kielikoulutuksen panostusten kasvattamista.

Muissa lausunnoissa kiinnitetään huomiota selonteon nykyversion teknologialähtöisyyteen, joka rajaa pois digitaalisessakin yhteiskunnassa läsnä olevia sidosryhmiä. Selonteossa viitataan DESI-maaraporttiin, jossa on otettu huomioon 18-75-vuotiaat kansalaiset. Väestön elinikä pitenee ja teknologian jatkuvasti kehittyessä mekin, jotka olemme työelämässä käyttäneet teknologiaa, joudumme opiskelemaan uutta vielä eläkkeelle jäätyämme. Selonteon osaamista käsittelevässä osuudessa olisi osaamisen kehittämisen yhteydessä hyvä aina mainita kaikki ikäryhmät. Nyt mainitaan nuoret ja työelämässä olevat. Esimerkiksi etähoitoteknologia-alustojen päälle rakennettujen hoito- ja hyvinvointisovellusten käyttäminen todennäköisesti edellyttää käyttäjältään jonkinasteista teknologian ja laitteiden ymmärrystä, koska sovelluksen kehittäjän ja/tai palvelumuotoilijan on täytynyt kustannustehokkuuden vuoksi jättää osa sovelluksen käyttäjävällisistä ominaisuuksista pois.

Digitaaliset julkiset palvelut

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Digitaalisten julkisten palveluiden tavoitteen 19 "Julkiset palvelut tuotetaan kokonaisturvallisuuden mallin mukaisesti" avaintulokset ovat hyviä.

Sivulla 39 todetaan, että "Nopeasti muuttuva toimintaympäristö sysää vauhtia julkisten palveluiden digikehittämiseen. Julkisten palveluiden digitalisointi voi parantaa julkisen sektorin tuottavuutta ja hillitää julkisten menojen kasvua samalla kun ihmisten arki, yritysten toimintaympäristö ja kansalaisyhteiskunta paranee. Tämän aikaansaamiseksi uusien teknologisten ratkaisujen hyödyntäminen ei yksinään riitä, vaan toimintakulttuuria pitää määrätietoisesti uudistaa". Toimintakulttuurin muutos on edellytys tai vähintäänkin isossa osassa digikompassin toimeenpanoa. Dokumentissa ei kuitenkaan mainita miten tämä muutos toteutetaan. Miten siis varmistetaan toimintakulttuurin muutos?

Kokonaisturvallisten julkisten palveluiden tavoitteessa 19 todetaan, että "Hyvinvointialueet ja kunnat osallistuvat laajasti digitaalisen turvallisuuden kehittämiseen ja kaikkien osalta on saavutettu vuoden 2023 loppuun mennessä digitaalisen turvallisuuden kypsyystaso kolme.". Tässä voisi mainita mihin kypsyystasoon viitataan. Näin sanottuna tavoite ei aukea suurimmalle osalle lukijoista.

Selonteon julkishallinnon digitalisaatiota käsittelevässä osuudessa otetaan ohimennen kantaa siihen, että tarjolla on tarvittaessa oltava vaihtoehtoinen palvelumuoto. Lisäksi mainitaan, että digitaalisiin palveluihin kehitetään näillä näkymin nelisenkymmentä elämäntapahtumaa. Lausuntopalvelu.fi-sivustolle jätetyissä lausunnoissa Digitaaliset julkiset palvelut -osiossa GCI kiteyttää hyvin tämän lähestymistavan pulmat. Esittäisin huolena, että ennalta määritellyt yksittäiset elämäntapahtumat johtavat siihen, että osa kansalaisista ei saa palvelua, koska heidän elämäntapahtumansa eivät toteudu digitaalisiin palveluihin ohjelmoidulla tavalla tai säädettyssä järjestyksessä.

Helsingissä 16.9.2022

Jarna Hartikainen

Johtaja, infrastruktuuri-osasto

Kallioinen Päivi

